

С.Содиқов

Ўзбекистон Республикаси Олий суди консультанти

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ЖИНОЯТ ПРОЦЕССУАЛ ҚОНУНЧИЛИГИДА «ХАБЕАС КОРПУС» ИНСТИТУТИ ВА УНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Аннотация: мақолада муаллиф томонидан Ўзбекистон Республикаси жиноят процессуал қонунчилигида «Хабеас корпус» институти ва уни такомиллаштириш истиқболлари таҳлил қилинган. Шунингдек, мақолада жиноят процессуал қонунчилигида «Хабеас корпус» институтини такомиллаштириш юзасидан таклифлар келтирилган.

Калит сўзлар: жиноят қонуни, жазо, либераллаштириш, «Хабеас корпус» институти.

Аннотация: в данной статье автором проводится анализ институт «Хабеас корпуса» в уголовно-процессуальном законодательстве Республики Узбекистан и перспективы его развития. В частности в статье приведены несколько предложений по развитию институт «Хабеас корпуса» в уголовно-процессуальном законодательстве Республики Узбекистан.

Ключевые слова: уголовный закон, наказание, либерализация, институт «Хабеас корпуса».

Annotation: in this article the author conducted an analysis of development of institute "Habeas corpus" in the criminal procedure legislation of Uzbekistan. In particular, as a result of the research are a few areas the prospects of further development of the criminal policy of liberalization of punishment.

Keywords: criminal law, punishment, liberalization, institute "Habeas corpus".

Дастлабки тергов ва суриштирув жараёнида фуқароларнинг процессуал ҳуқуқларига риоя этилиши устидан суд назоратини кучайтиришга қаратилган ислохотлар жиноий ишларни кўриб чиқишда қонунийлик, адолатни таъминлашнинг ушбу самарали механизмини изчил ривожлантирган ҳолда, «Хабеас корпус» институтини қўллаш доираси кенгайтириш тамойилига риоя қилинган ҳолда амалга оширилмоқда.

Шу жиҳатдан, суд-ҳуқуқ ислохотларини янада чуқурлаштиришнинг туб мақсади фуқаролар шахсий эркинлиги кафолатлари ҳаққоний амалга оширилиши учун барча зарур шарт-шароитларни яратишдан иборатлигини таъкидлаш лозим.

2008 йил 1 январдан Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини судларга ўтказиш тўғрисида»ги Фармонида мувофиқ қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқи суднинг ваколатига ўтказилиши тарихий воқеа бўлди. Шунингдек, қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқининг судларга ўтказилиши жиноят содир этганликда айбланаётганларга судгача бўлган тергов босқичида мазкур эҳтиёт чорасини қўллашда суд ҳимояси ҳуқуқини таъминлашга асос бўлди.

«Хабеас корпус» институтининг жорий этилиши, яъни 2008 йилдан эҳтиёт чораси сифатида қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқи прокурордан судга ўтказилиши жиноят-процессуал қонунчилик ривожиди принципиал қадам бўлди. Унинг натижасида суд

ўтказилиши ҳамда иқтисодий жиноятлар содир этиш, шунингдек, тадбиркорлик субъектлари фаолиятига ноқонуний аралашш оқибатида етказилган зарарни аниқлашнинг асосланган ягона мезонлари ва асосларини ишлаб чиқиш тадбиркорларнинг фаолиятларини текширишнинг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлаш ва уларга нисбатан юритилаётган жиноий ва маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги ишларни кўриб чиқишда жиноят, жиноят-процессуал ва маъмурий жавобгарликка оид қонун ҳужжатларини либераллаштириш йўлида амалга оширилмоқда.

Тадбиркорлик субъектларининг давлат органларига бўлган ишончини ошириш, коррупция тусидаги ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва профилактика қилиш ҳамда коррупцияга қарши курашишнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш, давлат ва бизнеснинг ўзаро ҳамкорлигидаги маъмурий тўсиқларни бартараф этиш, давлат ресурсларидан фойдаланишнинг очиклиги ва шаффофлигини таъминлаш мақсадида «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида», «Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида», «Давлат харидлари тўғрисида», «Давлат-хусусий шериклик тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунлари қабул қилиш, шунингдек, тадбиркорлик субъектларининг фаолиятини текширишнинг тартиби ва шартларини аниқлаштириш мақсадида «Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида»ги қонунга, Жиноят, Жиноят-процессуал, Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексга ва бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга тегишли ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш муҳим аҳамият касб этади.

Хулоса қилиб айтганда, суд-ҳуқуқ ислохотларининг ҳозирги босқичида амалга оширилаётган ислохотлар замирида мамлакат иқтисодиётини барқарор ривожлантиришнинг асосий омили сифатида тадбиркорлик фаолиятини ривожлантириш йўлидаги маъмурий ғовлар ва сунъий тўсиқларни бартараф этиш юзасидан Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президентини томонидан белгиланган йўлнинг узвийлиги ва изчиллигини таъминлаш имконини беради. Қолаверса, тадбиркорлик субъектларининг суд ҳимоясига бўлган ҳуқуқлари самарали таъминланишига эришиш, мазкур шахсларнинг бузилган ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ўз вақтида тиклаш имкониятини яратиш орқали жамиятда қонун устуворлиги ҳамда ижтимоий адолатни мустаҳкамлаш мақсади ётади.

Адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2015 й., 20-сон, 251-модда.
2. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2015 й., 33-сон, 439-модда.
3. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2016 й., 17-сон, 173-модда, 39-сон, 457-модда.
4. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2016 й., 40-сон, 467-модда.

ҳокимияти мустақиллигини мустаҳкамлаш масалалари жиноят ишлари юритувининг судга қадар босқичларида суд назоратини кенгайтириш, хусусан, лавозимдан четлаштириш ва тиббий муассасага жойлаштириш каби процессуал мажбурлов чораларини қўллашда татбиқ этилишини тақозо этди.

Суд-ҳуқуқ тизимида изчил амалга оширилаётган ислохотлар инсон ҳуқуқи ва қонун устунлигини таъминлаш, фуқароларнинг ҳуқуқий маданияти ва ҳуқуқий онгини юксалтириш, айниқса, суд ҳокимияти мустақиллигини босқичма-босқич мустаҳкамлашга қаратилган ташкилий-ҳуқуқий чора-тадбирлар комплексини амалга оширишга қаратилган. Жамият ва давлат ҳаётининг барча соҳасини, шу жумладан суд-ҳуқуқ соҳасини ислох қилишнинг мазкур чоралари босқичма-босқич амалга оширилди.

Мазкур соҳада амалга оширилган суд-ҳуқуқ ислохотлари қуйидаги босқичларга бўлинади: биринчи босқич – суд қонунчилиги базасини ўзгартириш ва такомиллаштириш, иккинчи босқич – суд тизимини мустаҳкамлаш, учинчи босқич – Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президенти И.Каримовнинг 2010 йил 12 ноябрдаги «Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси» номли маърузасида белгиланган вазифаларни фаол амалга ошириш.

Биринчи босқич: Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинди, ҳокимиятларни бўлиниш принципи амалга оширилди, Жиноят кодекси ва Жиноят-процессуал кодексига ўзгартишлар киритилди, бу 1991 йилдан 2001 йилгача бўлган даврни ўз ичига олади.

Биринчи босқич (1991-2000 йиллар) суд-ҳуқуқ тизимини тубдан ислох қилишнинг миллий стратегияси белгиланди ва унинг конституциявий-ҳуқуқий асослари барпо этилди. Судларни жазоловчи ва фақат давлат манфаатларини ҳимоя қилувчи органдан қонун устуворлигини ва инсон ҳуқуқлари ҳимоясини таъминловчи органга айлантиришга қаратилган яхлит суд ҳокимияти тизимини шакллантириш, жиноят, жиноят-процессуал, суд-ҳуқуқ ва бошқа йўналишларнинг қонунчилик асосини ташкил этувчи база яратиш вазифалари қўйилди ва муваффақиятли ҳал этилди. Мазкур босқичда, биринчи навбатда, инсон ва фуқаронинг ҳуқуқ ва эркинликларини, конституциявий тузумни, корхона, муассаса ва ташкилотларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида ўз ваколатларини амалга оширадиган суд ҳокимияти давлат ҳокимиятининг эркин, мустақил ва кучли тармоғи сифатида шаклланиши бўйича қуйидаги бир қатор таъсирчан чора-тадбирлар амалга оширилди:

жиноят процессининг қонунчилик асослари яратилди ва такомиллаштирилди. Жумладан, «Прокуратура тўғрисида»ги (1992 й.) ва «Судлар тўғрисида»ги қонунлар, Жиноят ва Жиноят-процессуал кодекслари, Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси (1994 й.), «Фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини бузадиган хатти-ҳаракатлар ва қарорлар устидан судга шикоят қилиш тўғрисида»ги ва бошқа қонунлар қабул қилинди. 2000 йил 14 декабрда «Судлар тўғрисида»ги Қонуни янги таҳрирда қабул қилинди;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2000 йил 14 августдаги «Ўзбекистон Республикасининг суд тизимини такомиллаштириш тўғрисида»ги Фармони

билан фуқаролик ишлари бўйича ва жиноят ишлари бўйича алоҳида судлар ташкил этилди;

суд-ҳуқуқ тизимига апелляция институти киритилди. Мазкур институт суднинг қонуний кучга кирамаган ҳукмлар устидан берилган шикоят, протестларини тўлиқ текшириш, қўшимча тақдим қилинган далил ва ҳужжатлар асосида иш учун аҳамиятли бўлган ҳолатларни аниқлаш, ишни биринчи инстанция судига янгидан кўришга юбормасдан, йўл қўйилган камчиликни тузатиш ва процессуал қонун бузилиши ҳолларини бартараф этиш, ҳукмини тўлдириб, ўзгаришсиз қолдириш ёки суд ҳукмини бекор қилиб, қонуний асослар мавжуд бўлганда, оқлов ҳукми чиқариш борасидаги ваколатларини янада кенгайтирди.

Иккинчи босқич: Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти И.Каримовнинг ташаббуси билан ишлаб чиқилган Ўзбекистон Республикасининг 29 август 2001 йилдаги 254–II–сон «Жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Жиноят, Жиноят-процессуал кодекслари ҳамда Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексга ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги Қонуни қабул қилинишидан бошлаб, яъни 2001 йилдан 2011 йилгача бўлган даврни ўз ичига олади. Мазкур босқичда муҳим дастурий вазифаси мустақил суд тизимини мустаҳкамлаш, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилишга эътибор қаратилди [1, 8-бет].

Айнан шу даврда мамлакатимизда замонавий демократия талабларига жавоб бера оладиган суд тизими шаклланаётганлиги олимлар томонидан эътироф этилди [2, 180-бет]. Бу даврда мамлакатимизда суд-ҳуқуқ тизимини ҳуқуқий давлатни шакллантиришнинг муҳим таркибий қисми сифатида чуқур ислох этиш ва эркинлаштириш бўйича янги концепция ҳаётга татбиқ қилинди [3, 34-бет].

Ушбу босқичда суд-ҳуқуқ тизимини янада демократлаштириш ва либераллаштириш, суднинг обрўсини ошириш, одил судловни амалга оширишда қонунийлигини таъминлаш, судлар фаолиятига аралашшга ҳамда ғайриқонуний суд қарорлари чиқарилишига йўл қўймаслик мақсадида қуйидаги чора-тадбирлар амалга оширилди:

- суд амалиётига миллий урф-одатларимиз ва умуминсоний қадриятларга мос бўлган ярашув институти жорий этилди. Унга кўра, ижтимоий хавфи катта бўлмаган жиноий қилмишни содир этган шахс жабрланувчига етказилган зарарни тўла қоплаган тақдирда, жиноий жавобгарликка тортилмайдиган бўлди. Эътиборлиси шундаки, мазкур институт қўлланила бошлагандан буён 134 минг нафардан зиёд кишилар жиноий жавобгарликдан озод этилди;

- суд қонунчилигини демократлаштириш ва либераллаштириш ҳамда суд тизими мустақиллигини таъминлаш бўйича тадқиқот марказини ташкил этилди (2008 йил 23 июндаги Ўзбекистон Республикаси Президенти Қарори асосида).

Учинчи босқич: «Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси»да белгиланган вазифаларни фаол амалга ошириш давридан бошланади.

Мазкур босқич суд-ҳуқуқ тизимини янада демократлаштириш ва либераллаштириш, хусусан, суд обрўсини ошириш, суд қарорлари ижро этилишини ва малакали юридик ёрдам кўрсатилишини таъминлаш

бўйича қуйидагича кенг қўламли чора тадбирлар амалга оширилди[4, 66-бет]:

- ишни судга қадар юритишда қамоқ эҳтиёт чорасини қўллаш ваколати судларга ўтказилиб, фуқаролар ҳуқуқ ва эркинликларининг суд қарорисиз чеклаб қўйилмаслигини таъминловчи ҳуқуқий механизм яратилди;

- жиноят процессида айблов ва ҳимоя тарафларининг тенглиги таъминланди;

- ишни судга қадар юритиш босқичида амнистия актини қўллаш тўғрисидаги қоидалар қонунчиликка татбиқ этилди;

- жиноят процесси иштирокчиларига ҳам бир қанча енгилликлар яратилди, гумон қилинувчи, айбланувчининг ҳуқуқлари кенгайтирилди;

- ҳимоячи далиллар тўплаш учун қўшимча ҳуқуқларга эга бўлди;

- суриштирув ва дастлабки тергов жараёнида суд назорати кучайтирилди ҳамда жиноят процессида «Хабеас корпус» институтини қўллаш амалиёти янада кенгайтирилди;

- Концепция асосида судга қадар иш юритиш босқичида прокурор ва терговчи томонидан қўлланиб келинган айбланувчини лавозимидан четлатиш ва шахсни тиббий муассасага жойлаштириш тарзидаги процессуал мажбурлов чораларини фақат судья санкцияси асосида амалга ошириш тартиби жорий этилди[5];

- Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Судьяларни танлаш ва лавозимларга тавсия этиш бўйича олий малака комиссияси фаолиятини ташкил этиш янада такомиллаштирилди[6];

- судьяликка биринчи марта тайинланган (сайланган) шахсларнинг Адлия вазирлиги ҳузуридаги Юристлар малакасини ошириш маркази, Олий суд ва Олий ҳўжалик судида тайёргарлик ва амалиёт ўташи, шунингдек, судлар фаолиятига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини татбиқ этиш йўлга қўйилди[7];

- судлар фаолиятига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш бўйича чора-тадбирлар дастури тасдиқланди[8];

- тезкор-қидирув фаолиятини амалга оширишнинг ҳуқуқий асоси такомиллаштирилди[9].

Шу ўринда, суд-ҳуқуқ тизимини янада демократлаштириш ва эркинлаштириш, суд, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ва назорат органлари фаолияти самарадорлигини ошириш, аҳолининг одил судловга бўлган ишончини ошириш, жамиятда қонун устуворлигини таъминлаш ва қонунийликни мустаҳкамлаш мақсадида жорий йилнинг 21 октябрида қабул қилинган «Суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилиш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилиш кафолатларини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-4850 сонли Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармонининг[10] қабул қилиниши суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилишнинг янги босқичини бошлаб берди.

Қайд этиш лозимки, жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилигини ривожлантиришнинг навбатдаги босқичида «Хабеас корпус» институтини янада такомиллаштириш, жиноят процессида фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий кафолатларини кучайтириш, жиноят ишларини тергов қилишнинг тезкорлигини ошириш доирасида:

- жиноят содир этишда гумон қилинган шахсларни ушлаб туриш муддати 72 соатдан 48 соатга;

- қамоққа олиш ва уй қамоғи тарзидаги эҳтиёт чораларини қўллашнинг, шунингдек жиноят ишлари бўйича дастлабки терговнинг энг кўп муддатлари 1 йилдан 7 ойга қисқартирилмоқда.

Ушбу чораларнинг жорий этилиши, бир томондан, фуқароларнинг эркинлигини асоссиз чеклаш ҳолатларидан ҳимоя қилинишини, иккинчи томондан, суриштирув ва тергов органларининг масъулияти ва фаолияти самарадорлиги ошишини таъминлайди.

«Хабеас корпус» институти қўлланишини янада кенгайтириш доирасида прокурорларнинг почта-телеграф жўнатмаларини хатлаб қўйиш ва эксгумация қилиш каби тергов ҳаракатларини ўтказишга санкция бериш бўйича ваколатлари судларга ўтказилмоқда.

Бу ўзгаришлар инсоннинг шахсий ҳуқуқ ва эркинликлари дахлсизлиги, улардан суд қарорисиз маҳрум этишга ёки уларни чеклаб қўйишга ҳеч ким ҳақли эмаслиги ҳақидаги Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ҳамда халқаро ҳуқуқнинг умумэътироф этилган принцип ва нормаларига тўла мос келади. Бундан ташқари, судга қамоққа олиш ёки уй қамоғи тарзидаги эҳтиёт чорасини қўллаш рад этилган тақдирда муқобил эҳтиёт чорасини қўллаш имконияти берилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси жиноят, жиноят-процессуал қонунларини такомиллаштиришнинг навбатдаги босқичида «Хабеас корпус» институти имкониятларини кенгайтириш, жиноят ҳуқуқий фанларнинг ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар фаолиятидаги ўрнини ва ривожланиш тенденциясини изоҳлаш, хорижий мамлакатларнинг жиноят, жиноят-процессуал қонунчилигида жиноят ҳуқуқий фанлар ривожини учун хизмат қилиши мумкин бўлган нормаларни ўрганиш, жиноят ҳуқуқий фанлар ривожини учун хизмат қилиши мумкин бўлган назариётчи олимлар фоялари ва амалиёт вакиллари тажрибасига асосланиб жиноят ҳуқуқий соҳаларни ҳам назарий, ҳам амалий ривожлантириш масалаларини муҳокама қилиш ва жиноят ҳуқуқий соҳаларни янада такомиллаштириш юзасидан ташкилий-ҳуқуқий чоралар комплексини ишлаб чиқишдан иборат.

Адабиётлар рўйхати:

1. Каримов И.А. Ўзбекистоннинг 16 йиллик мустақил тараққиёт йўли. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси, Вазирлар Маҳкамаси ва Президент Девонининг Ўзбекистон мустақиллигининг 16 йиллигига бағишланган қўшма мажлисидаги маъруза, 2007 йил 30 август. – Тошкент: Ўзбекистон, 2007. – Б. 30-31.
2. Рустамбаев М.Х., Тўхташева У.А. Ўзбекистон Республикасида суд ҳокимияти ва суд-ҳуқуқ ислоҳоти. Илмий-публицистик нашр – Тошкент: ТДЮИ нашриёти, 2009. – Б.180
3. Каримов И.А. Ўзбекистоннинг 16 йиллик мустақил тараққиёт йўли. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси, Вазирлар Маҳкамаси ва Президент Девонининг Ўзбекистон мустақиллигининг 16 йиллигига бағишланган қўшма мажлисидаги маъруза, 2007 йил 30 август. – Тошкент: Ўзбекистон, 2007. – Б. 34.
4. Рустамбаев М.Х., Тўхташева У.А. Суд ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар. Дарслик. 1 жилд.

– Тошкент: “Ilm ziyo” нашриёти, 2011. - Б.66

5. Ўзбекистон Республикасининг “Суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилиш муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонуни // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2012 й., 38(538)-сон, 433-модда.

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 29.12.2012 йилдаги “Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Судьяларни танлаш ва лавозимларга тавсия этиш бўйича олий малака комиссияси фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида”ги №Ф-3949 сонли Фармойиши // www.lex.uz – Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси

7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 2 августда қабул қилинган “Суд тизими ходимларини ижтимоий муҳофаза қилишни тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони

8. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 10.12.2012 йилдаги “Судлар фаолиятига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги №346 Қарори // www.lex.uz – Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси

9. Ўзбекистон Республикасининг “Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида”ги Қонуни // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2012 й., 52-сон, 585-модда.

10. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2016 й., 43-сон, 497-модда.

Т.Исмоилов,

Тошкент шаҳар адлия бошқармаси Ходимлар бўлими бошлиғи

ТАДБИРКОРЛИК ВА ҲҲЖАЛИК ФАОЛИЯТИ БИЛАН БОҒЛИҚ ЖИНОЯТЛАР УЧУН РАҒБАТЛАНТИРУВЧИ НОРМАЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Аннотация: мақолада муаллиф томонидан Ўзбекистон Республикасининг жиноий жазоларни либераллаштириш соҳасидаги сиёсати ва амалга оширилган ислохотлар таҳлил қилиниб, жумладан, тадбиркорлик ва ҳўжалик фаолияти билан боғлиқ жиноятлар учун рағбатлантирувчи нормаларни такомиллаштириш истиқболлари масаласига тўхталиб ўтилган.

Калит сўзлар: жиноят қонуни, рағбатлантирувчи норма, либераллаштириш, депенализация.

Аннотация: в данной статье автором проводится ретроспективный анализ Уголовного кодекса Республики Узбекистан, в котором анализируется политика государства в сфере либерализации наказаний, а также особенности и значение перспективы совершенствования поощрительных норм в преступлениях в сфере предпринимательской и хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: уголовный закон, наказание, либерализация, депенализация.

Annotation: in this article the author conducted a retrospective analysis of the Criminal Code, which examines the state policy in the sphere of liberalization and perspectives of expanding of incentive norms for crimes in sphere of business and economic activities.

Keywords: criminal law, punishment, liberalization, de penalization.

Жиноий жавобгарликни амалга ошириш шакллари ва усулларининг самарадорлиги муаммоси ҳозирги жиноят қонунчилиги сиёсати учун муҳим муаммолардан бири ҳисобланади.

Бинобарин, давлатимизнинг Биринчи Президенти Ислон Каримов “Жиноятчиликнинг олдини олиш, унга қарши курашиш самарадорлиги жазонинг оғирлиги ва шафқатсизлигига эмас, балки биринчи навбатда, қонунни бузган шахснинг жазонинг муқаррарлигини нечоғли англашига боғлиқ” [1], деб таъкидлаганида мутлақо ҳақ эди.

Жазонинг оғирлиги уни ижтимоий онг одилонга деб қабул қилувчи доирадагина ўзини оқлайди. Жиноят учун жазо сиёсатининг ҳаддан ташқари оғирлиги жиноят тўғрисидаги қонун ҳамда уни амалда қўллаш амалиётининг умумий огоҳлантирувчи самарасини камайтиради, чунки юқорида зикр этилган ҳолда аҳолининг жиноят тўғрисидаги қонун билан бирдамлиги ва жиноятчиликка қарши курашдан манфаатдорлиги камаяди [1, 40-бет]. Ижтимоий онгда “ёвуз жиноятчи” образи ўрнини “жабрдийда жиноятчи” образи эгаллай бошлайдики [3, 155], бу, ўз навбатида, жиноятларни фош қилишга ва жиноий жазонинг муқаррарлигига салбий таъсир кўрсатади.

Шу жиҳатдан қаралганда жиноий жазоларни либераллаштириш, хусусан, жазо тайинлашда рағбатлантирувчи нормаларни кенг қўллаш жиноий-ҳуқуқий сиёсатда муҳим аҳамиятга эга. Д.Қурбонов бу